

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента,
доцента кафедри практичної психології Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова**

Євтушенко Ірина Володимирівни

**на дисертаційне дослідження Макарової Наталії Вікторівни
«Культура подолання сценічного бар'єру в контексті творчих засад
виконавської діяльності піаніста», поданого на здобуття наукового
доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія (03 – Гуманітарні
науки)**

Проблема музичного мистецтва є актуальною у контексті культуротворчого та людинотворчого значення музики, що пов'язано з її онтологічним статусом у світі культури. Мистецтво виконання музичних творів включає сукупність професійних прийомів, інструментів набуття сценічного досвіду, що вивчається у психології творчості, педагогіці, музикознавстві. Подолання сценічного бар'єру передбачає внутрішньо-психологічні установки, наявність фобій, невпевненість. Актуальність даної роботи пов'язана з тим, що підхід, представлений у дисертаційному дослідженні, є інтегративним, міждисциплінарним, включає в себе онтологічну присутність музики у соціальному процесі, суб'єкт музичного виконавства та роль музичних творів у розвитку культури тощо.

Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження є логічно узгодженими, чітко визначення. Мета та завдання дисертаційного дослідження відповідають темі роботи. Грамотно визначені наукова новизна й практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження Макарової Н. В. відповідає темі перспективного тематичного плану науково-дослідної діяльності Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (2021–2025 рр.) «Українська музична культура: культурологічні, соціологічні,

художньо-естетичні, педагогічні та виконавські аспекти» Тему наукової роботи затверджено на засіданні Вченої ради Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (протокол № 6 від 31.01.2023 р.).

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади виконавської діяльності у вимірах музичної творчості» у пункті 1.2 увага приділяється питанню суб'єкта творчості, стверджується, що виконавець є важливою інстанцією народження твору. Авторка значну увагу приділяє питанню композиторської творчості, авторському виконанню тексту, що слугує як для мовного вираження, так і є мовленнєвою актуалізацією емоційних переживань. Проблема дослідження музичної творчості та освоєння природи звуку відбувалося у двох аспектах: сценічна актуалізація виконавства, яка відображає зміст творчості виконавця у синтезі, в межовому, перехідному зрізі етапів «народження» та «відтворення»; культурологічно-педагогічний, який охоплює етапи цієї діяльності.

У роботі подано ґрунтовний огляд наукової літератури з проблеми виконавської діяльності, суб'єкта музичної творчості, визначеності ролі виконавця як суб'єкта музичної творчості.

Макарова Н. В. звертає увагу на метафізичну опцію сцени, її трансформацію у зв'язку з інтенціональним ядром культури, контекстуальні зміни, як оновлення рельєфу культуротворення. Так, відбувається кодування та нашарування символічних змістів сцени як простору, умови, змісту події тощо. Авторка вказує на багатовимірність осмислення сцени через цинізм, простір сцени, сценічну подію, сценічний бар'єр, сценічну мову тощо. Дисертантка у своїй роботі виокремила типи суб'єктності: до першого типу відноситься герой оповідач, образ людини як фактор обумовленості хронотопу сцени; другий тип - це учасник взаємодії, змінює модуль у подоланні сценічного бар'єру; третій тип - сторонній спостерігач, для означення якого авторка використовує поняття «фланер», «соціальна маска».

Важливим є розкриття автором питання формування особистості виконавця з визначеною складовою його майбутньої сценічної діяльності, де

роль викладача та педагогічна складова підготовки виступу мають вагомє значення.

У межах другого розділу «Сценічний бар'єр як розкриття межової екзистенційності музично-виконавської творчості у підготовці піаніста» авторка ґрунтовно представила дослідження щодо розуміння сценічного бар'єру у структурі виконавської діяльності. Дисертантка звертає увагу на культуру навчання музичному мистецтву, представлено історичні аспекти її розвитку. Авторка виділила індивідуальні компоненти підготовки піаніста до виконавської діяльності та подолання сценічних бар'єрів, серед яких: педагогічна складова, яка включає набуття музичної компетентності та майстерності виконання; педагогічні аспекти психологічної підготовки для здійснення сценічної творчості.

Особливої уваги заслуговує психологічний аспект розкриття сценічних бар'єрів у виконавців музичних творів. Так, увага звертається на наявність не співпадіння оцінки можливостей та вимогами оточуючих, що може спричинити виникнення тривожної поведінки. Виділено фактори неврівноваженості, зокрема, внутрішні причини та сценічна ситуація. У роботі виділено поняття передконцертний та концертний стани та п'ять фаз: перша - це тривалий перед концертний стан, початок якої окреслюється з моменту повідомлення дати виступу. Авторка виділила такі особистісні прояви як дратівливість, зміна настрою тощо. Друга фаза - це перед концертний стан, який характеризується підвищенням температури, зміною тиску, відчуттям нездужання, що пов'язано із концертним хвилюванням. Третя фаза - момент виходу на сцену, педагог вже не може бути поруч та заспокоїти чи підтримати виконавця, саме тому важливо акцентувати увагу на перед концертні дії, що включає репетиції, перевірку інструмента, розташування стільця тощо. Четверта фаза - початок виконання, яка включає момент внутрішньої готовності до виконання, динаміку, початок виконання п'єси. П'ята фаза визначається як після концертний стан, яка досить часто

ігнорується педагогами, але включає насичене емоційне перенавантаження, що пов'язано із радістю чи почуттям втоми, незадоволенням собою тощо.

Заслуговує на увагу дослідження щодо розвитку психологічної стійкості виконавця музичних творів. Авторкою виокремлено причини стресових реакцій, зокрема, особливості професійної мотивації, значимість професії, рання професіоналізація, інфантилізація студентів музичних закладів вищої освіти та високий внутрішній рівень тощо. Важливо зазначити, що дисертантка звертає увагу на формування психологічної готовності до виступу як фактор успішної сценічної діяльності.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження виявлення та подолання сценічного бар'єру у піаністів-виконавців» представлено структуру дослідження, методологію проведення та результати дослідження, розроблені рекомендації для виконавців та педагогів.

Дослідження проводилося у 4 етапи. На першому етапі було здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми сценічного бар'єру піаністів у історико-культурологічному та педагого-психологічному аспектах, розроблено теоретичний та методологічний підхід до дослідження. Другий етап передбачав проведення апробації інструментарію дослідження сценічного бар'єру та формування вибірки досліджуваних, проведення констатувального експерименту. Третій етап включав вивчення ефективності авторських методик подолання сценічного бар'єру у піаністів. На четвертому етапі відбулося узагальнення результатів. Автором чітко виокремлено критерії оцінювання об'єктивного стану рівня проблеми сценічного бар'єру: усвідомлення виконавцем наявності даної проблеми, знання методів її вирішення та можливостей подолання; оцінка рівня проблеми сценічного бар'єру через інтерес до вивчення психологічних підходів щодо подолання даної проблеми; рівень емоційних переживань до, під час та після виходу на сцену. Автором було використано достатню кількість методик, які охопили всі критерії, зокрема дослідження тривожності (за опитувальником Ч. Спілбергера, Ю. Ханіна), «Мотивація успіху та боязнь невдач Реана»;

«Шкала вольової саморегуляції», «Тест-опитувальний схильності до переживання сценічних бар'єрів» (А.Саннікової, О.Саннікової); «Суб'єктивна оцінка стану сценічного хвилювання»; авторська анкета «Вивчення проявів сценічного бар'єру у практиці піаністів-виконавців» та ін.

Автором було розроблено методику з подолання сценічного бар'єру піаністів-виконавців, яка базується на методах проєкції, дефрагментації, самонавіювання, вживлення мети, використання малюнкової продукції. Особливої уваги заслуговують розроблені практичні рекомендації піаністам-виконавцям та викладачам щодо подолання сценічного бар'єру у виконавській діяльності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Макарової Наталії Вікторівни, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження та пропозиції:

1. У підрозділі 1.1 значна увага приділена природі творчості, зокрема в таких аспектах її вивчення, як: інтуїція, пам'ять, свідомість та часопросторові характеристики культури. Також автором презентовано культурну модель творчості, міфологічні уявлення різних культур та їх роль у розвитку мистецтва. Вважаємо, що зміст розділу один дещо переобтяжений інформаційно та за обсягом, тож варто було б подати у більш стислій формі, особливо філософський контекст;
2. Незважаючи на детальний розгляд у підрозділі 2.1 історичного ракурсу становлення виконавства, розвитку музичного мистецтва робота виграла, якби більше уваги було приділено співвідношенню композитор - виконавець, тріаді: композитор - виконавець - слухач та психологічним бар'єрам щодо сценічного виконання;
3. У підрозділі 3.1 заявлено про те, що дослідження складається із трьох етапів, але на сторінці 189 мова йде чотири етапи дослідження. Доречно було б представити у тексті дисертації результати другого

та четвертого етапів, їх порівняння, оскільки на разі вони винесені до додатків.

4. У дослідженні виокремлено експериментальну та контрольну групу на основі одного критерію – участі у тренінгу. Робота виграла, якби було враховано вік, досвід виконання музичних творів.

Наведені вище зауваження та пропозиції не зменшують теоретичної та практичної значущості дисертаційного дослідження Макарової Н.В

Загалом, робота Макарової Наталії Вікторівни «Культура подолання сценічного бар'єру в контексті творчих засад виконавської діяльності піаніста» є оригінальним цілісним науковим дослідженням, результатом самостійної дослідницької роботи авторки. Дисертація виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні, містить нові науково обґрунтовані результати.

На підставі вище зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Культура подолання сценічного бар'єру в контексті творчих засад виконавської діяльності піаніста» виконана на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Макарова Наталія Вікторівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія (03 – Гуманітарні науки).

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

*Підпис Ірини Євтущенко
заєвідоую пров. спец. з к/р Ірина Євтущенко*